

Святослав ОХРАМОВИЧ

*здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії з Права)
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: s.i.okhramovych@khai.edu, ORCID: 0009-0003-9851-851X*

Владислав ЄМЕЦЬ

*здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії з Права)
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: v.l.yemets@khai.edu, ORCID: 0009-0007-8195-9406*

Науковий керівник

Наталія ФІЛІПЕНКО

*докторка юридичних наук, професорка,
професорка закладу вищої освіти кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: n.filipenko@khai.edu, ORCID: 0000-0001-9469-3650*

ПРОТИДІЯ ЕКСТРЕМІЗМУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СЕКТОРУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація: У тезах надано фактори причин виникнення екстремістських проявів серед здобувачів вищої освіти у закладах вищої освіти на фоні військової агресії та радикалізації суспільства. Звернено увагу та зазначено основні дії щодо зниження екстремістських проявів у ЗВО, що формуються під впливом соціальних, політичних, економічних та інших факторів у здобувачів вищої освіти, найбільш схильних до деструктивного впливу.

Ключові слова: екстремістські прояви, небезпека екстремізму, військова агресія, тероризм.

COMBATING EXTREMISM IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION AS AN ELEMENT OF THE CRITICAL INFRASTRUCTURE SECTOR

Abstract: In theses, the factors of the causes of the emergence of extremist manifestations among students of higher education in institutions of higher education against the background of military aggression and radicalization of society are given. Attention is drawn and the main actions to reduce extremist manifestations in higher education institutions, which are formed under the influence of social, political, economic and other factors among students of higher education, most prone to destructive influence, are noted.

Keywords: extremist manifestations, danger of extremism, military aggression, terrorism.

Екстремізм є однією з складних соціально-політичних проблем сучасного українського суспільства, що пов'язано, в першу чергу, з різноманіттям екстремістських проявів, неоднорідним складом організацій екстремістської спрямованості, які дестабілізують вплив на соціально-політичну обстановку в країні.

Насильницький екстремізм, який йде врозрід з загальнолюдськими цінностями, за своєю природою носить глобальний характер. В його основі – комплекс особистісних, соціальних та ідеологічних чинників, які по різному впливають на поведінку різних людей (п. 59 Плану дій з попередження насильницького екстремізму ГА ООН 2015 р.) [1].

Український фахівець Д.В. Дорохін вважає, що, враховуючи ментальність народу України, багатовікове співіснування на її території різних націй і народностей, безконфліктний розвиток різних релігійних конфесій та інші фактори, стверджувати про масові прояви екстремізму в нашій країні немає підстав [2, с. 4]. Проте не поділяємо думку вченого про те, що екстремістські прояви досить рідко реєструються в Україні [3, с. 20], оскільки офіційні дані правоохоронних органів свідчать про зовсім інше.

Багато вітчизняних дослідників визнають серйозність небезпеки екстремізму. Наприклад, професор В. І. Тимошенко вказує, що нині екстремізм присутній в усіх сферах суспільного життя, він чинить деструктивний вплив на розвиток суспільства, перешкоджає встановленню громадянської злагоди, втіленню в життя конкретної державної політики, у тому числі й проведенню соціально-економічних перетворень [4, с. 24]. А. В. Носач розглядає екстремістську діяльність в Україні як головну загрозу суверенітету та територіальній цілісності України. На фоні військової агресії, радикалізації суспільства на перший план, як зазначає вчений, виходить проблема протидії екстремістській діяльності. Екстремізм становить значну небезпеку для політичної і правової систем будь-якої держави [5, с. 19]. С. Я. Лихова та Ю. В. Лобода звертають увагу на те, що прояви екстремізму, навіть незначні – це вже серйозна проблема для будь-якої держави, тому боротьба з цим явищем повинна стати завданням номер один для нашої країни [6, с. 182].

Здійснення екстремістської, терористичної та іншої радикальної чи насильницької діяльності суперечить як положенням Конституції України, так і законодавству України загалом, зокрема Закону України «Про основи національної безпеки», який визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування безпеки особи, суспільства й держави від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності [7].

Під впливом соціальних, політичних, економічних та інших факторів у здобувачів вищої освіти, найбільш схильних до деструктивного впливу, легше формуються радикальні погляди та переконання. Таким чином, студенти дуже часто поповнюють лави екстремістських та терористичних організацій, які активно використовують молодь у своїх політичних інтересах.

Середовище закладів вищої освіти, яке складають переважно молоді люди, у силу своїх соціальних характеристик та гостроти сприйняття навколишнього оточення, є тією частиною суспільства, в якій найшвидше відбувається накопичення та реалізація негативного потенціалу.

Протягом останніх років у низці закладів вищої освіти активізувалися неформальні молодіжні угруповання, почастишали випадки нападу на іноземних студентів. За даними низки соціологічних досліджень, нині змінилася як динаміка нападів, так і тактика подібних акцій. Наголошується на тривожній тенденції збільшення смертельних наслідків внаслідок націоналістично мотивованого насильства. Дані тенденції прагнуть використати у своїх інтересах представники партій та рухів, які активно розігрують «націоналістичну карту», розкручуючи колабораціоналіські настрої.

Причинами виникнення екстремістських проявів серед здобувачів вищої освіти у ЗВО можна виділити такі фактори:

1. Загострення соціальної напруженості (характеризується комплексом соціальних проблем, що включає проблеми рівня якості освіти, зниження авторитету викладачів (особливо на це впливає корупційна складова), «виживання» на ринку праці тощо).

2. Криміналізація низки сфер суспільного життя.

3. Вплив російської пропаганди та зміна ціннісних орієнтирів.

4. Використання мережі Інтернет у протиправних цілях тощо.

При організації профілактичної роботи важливо враховувати соціально-економічні та вікові особливості здобувачів вищої освіти.

Молоді люди, продовжуючи освіту, залишають школу, сім'ю, їдуть до іншого міста чи регіону, опиняючись у ситуації свободи і соціальної незахищеності. У результаті молода людина мобільна, готова до експериментів, участі в акціях, мітингах. При цьому готовність до подібних дій посилюється через його низьку матеріальну забезпеченість, у зв'язку з чим участь у проплачених акціях протесту може розглядатися як допустима можливість додаткового заробітку. Пошук ідентичності, спроби закріпитися в житті ведуть до невпевненості, бажання сформувати коло близьких за духом людей, знайти відповідального за всі біди та невдачі. Таким колом цілком

може стати екстремістська субкультура, неформальне об'єднання, політична радикальна організація, тоталітарна секта чи колабораційне об'єднання.

У зв'язку з цим основні дії щодо зниження екстремістських проявів у закладах вищої освіти мають бути орієнтовані на:

– оптимізацію соціального середовища ЗВО, в якому перебувають здобувачі вищої освіти, її покращення, створення в ньому просторів для конструктивної взаємодії, стимулювання у студентів позитивних емоцій від участі в навчальному процесі, від аналізу досяжних перспектив, а також від досвіду вирішення реальних побутових та соціальних проблем;

– формування механізмів оптимізації молодіжного екстремістського поля, розроблення методів його руйнування, організацію на його місці конструктивних соціальних зон;

– створення механізмів ефективного впливу на процес соціалізації особистості здобувачів вищої освіти, включення їх до соціокультурного простору закладів вищої освіти та соціуму в цілому.

Підсумком такої роботи має стати формування толерантної, відповідальної, успішної особистості, орієнтованої на соціальні цінності та патріотизм, які є стрижневими, основоположними для формування національної свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. План дій щодо запобігання насильницькому екстремізму. Документ ГА ООН A/70/674 від 24 грудня 2015 р. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ua/A/70/674>
2. Дорохін Д.В. Кримінологічна характеристика та запобігання релігійному екстремізму: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 25 с
3. Дорохін Д.В. Кримінологічна характеристика та запобігання релігійному екстремізму: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 276 с.
4. Тимошенко В.І. Політико-правова характеристика екстремізму. ScienceRise: Juridical Science. 2017. № 2 (2). С. 21-25.
5. Носач А.В. Демократизація та уніфікація правотворчості у сфері протидії поширенню екстремістської діяльності як головної загрози суверенітету та територіальній цілісності України. Право та державне управління: зб. наук. пр. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 18-32.
6. Лихова С.Я., Лобода Ю.В. Кримінальна відповідальність за вчинення екстремістських злочинів. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юрид. вісник «Повітряне і космічне право». 2017. № 2. С. 182-187.
7. Гелемей М. О. Екстремізм в Україні: стан і сучасні тенденції. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/7247954d-bf9c-4109-b0dd-93fafa594a5b/content>